

تشریح
نامشخص

ناشر تخصصی
علوم انسانی

مشاوران آموزش

سرشناسه: الهامی، نوشین، ۱۳۷۰-
عنوان و نام پدیدآور: هایلیت تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی کنگور / نوشین الهامی؛ ویراستار علمی مهسا کاظمی؛ ویراستار فنی الهام رضایی.
مشخصات نشر: تهران: مشاوران آموزش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۸-۳۱۳-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۸۷۰۴۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

عنوان: هایلیت تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی کنگور
ناشر: مشاوران آموزش
چاپخانه: چاپ ۷۷
شمارگان و قطع: ۲۵۰۰ جلد / جیبی
نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰
قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۸-۳۱۳-۲

دفتر انتشارات

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه

تلفن: ۶۶۹۵۲۲۰۵

مهر، پلاک ۱۸.

تلفن: ۶۶۹۷۵۷۷۷

دفتر فروش

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

آشنایی با گروه تولید کتاب هایلیت تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی کنگور

مؤلف: نوشین الهامی
ویراستار علمی: مهسا کاظمی
ویراستار فنی: الهام رضایی

**خانواده
تألیف**

طراح جلد
طراح لیاوت
گرافیکست: آذر سعیدی‌منش
تصویرگر: الهه ابراهیمی، آذر سعیدی‌منش
نظارت بر چاپ: نوشین خرمایی
صفحه‌آرا: عباس جعفری
طراح جلد و چاپ: یاسمین بگلری

**خانواده
طراحی
و چاپ**

پیشن گفتار

سخن ناشر

سال ۸۰ بود که در انتشارات مشاوران آموزش رویدادی بی‌سابقه اتفاق افتاد. برای اولین بار کتاب‌هایی را با عنوان کتاب‌های کوچک هدف‌دار تولید کردیم که دو نگاه عمده در تألیف آن در نظر گرفته بودیم:

یکی اینکه هر درسی را به مباحث گوناگون تقسیم کردیم و برای هر مبحث کتاب مستقل تألیف و چاپ کردیم. در آن دوران نوشتن کتاب‌های مبحثی امری نادر بود و عمده کتاب‌ها به‌صورت جامع تألیف و چاپ می‌شد.

دوم اینکه در شکل تألیف کتاب‌های کوچک، شیوه‌ای نوین از آموزش را جاری کردیم؛ شیوه‌ای که نشان می‌داد چطور آموزش مبتنی بر خلاصه ارائه نکنیم! چون هر خلاصه‌ای یعنی حذف کردن بخشی از واقعیت آموزشی.

استقبال بی‌نظیر دانش‌آموزان و دبیران از کتاب‌های کوچک ما نشان داد که تشخیص ما درست بود.

سال‌ها گذشت تا رسیدیم به سال ۱۴۰۰ و دوباره تصمیم گرفتیم سنت قدیم خودمان را در قالبی نوتر و با نامی جدید برای شما دانش‌آموزان عزیز آماده کنیم:

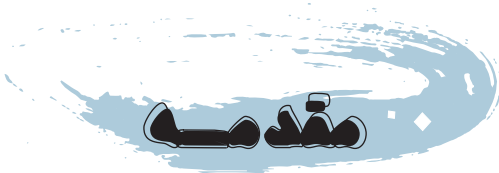
«مجموعه کتاب‌های هایلیت»

من به‌شخصه بسیار امیدوارم که هایلیت‌هایمان در نتیجه‌گیری برای رسیدن به اهدافتان مؤثر واقع شوند.

بدانید که حجم کوچک این کتاب‌ها نتیجه حذف نبوده؛ بلکه بر این اساس نوشتیم که همه آنچه مهم است را، به بهترین شکل یاد بگیرید.

آرزوی موفقیت برای دانش‌آموزان انسانی ایران عزیزمان دارم؛ دانش‌آموزانی که بار توسعه کشور بر دوش آنان است.

وحید تمنا

به نام خداوند جان و خرد

کزین برتر اندیشه برنگذرد

به احتمال قوی، حالا که این کتاب را به دست گرفته‌اید و قصد خواندن آن را دارید، لاف‌لاقی نیم‌نگاهی به بخش تاریخ ادبیات کتاب‌های علوم و فنون انداخته‌اید. اصلاً قصد ما هم همین بود؛ جمع‌آوری و دسته‌بندی همهٔ اطلاعات تاریخی و ادبی در یک کتاب کوچک و مختصر برای زمان محدودی که به دورهٔ خواننده‌های شما اختصاص دارد. باور کنید یا نه، خط به خط کتاب را چندباره خواندیم تا بتوانیم یک خلاصه‌نامهٔ یک‌دست با اطلاعات مختصر و البته کافی برایتان تهیه کنیم و امیدواریم این کتاب گام کوچکی باشد برای هموار کردن مسیر پیش رویتان. کتاب کوچک و کم‌حجمی که فقط گوشه‌ای از میزتان را اشغال می‌کند، نتیجهٔ تلاش یک تیم پرتلاش و قوی است. هرچند ظاهر کوچکش نشان نمی‌دهد، اما برای آماده شدنش افراد بسیاری کنار هم تلاش کرده‌اند. شاید این صفحات مناسب‌ترین محل برای تشکر از تک‌تک این افراد است. تمام دوستانی که در این چند سطر مجال نیست نامشان آورده شود اما همکاری با آن‌ها از افتخارات من است. اختصاصاً از دوست خویم نوشین خرمایی تشکر می‌کنم که با صبر و حوصله، هنر و مهارتش را به نوشته‌های من ضمیمه کرد. سپاس بی‌پایان از آقای تمنا که با صبر و بردباری، هدایتگر تمام کتب مجموعه هستند و نیز آقای دکتر احمد خداداد که حضورشان مهربانانه و استادانه، گرمابخش مجموعه است.

به امید موفقیت‌های روزافزون

نوشین الهامی

<p>۷ ۱۰ ۲۰ ۲۸ ۳۹</p>	<p>درس اول: مبانی تحلیل متن درس چهارم: تاریخ ادبیات پیش از اسلام و قرن‌های اولیه هجری درس هفتم: سبک و سبک‌شناسی (سبک خراسانی) درس دهم: زبان و ادبیات فارسی در سده‌های پنجم و ششم و ویژگی‌های سبکی آن تمرین تستی</p>	<p>پایه ۱۰</p>
<p>۴۲ ۵۶ ۶۱ ۶۸ ۷۶</p>	<p>درس اول: تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های هفتم، هشتم و نهم درس چهارم: سبک‌شناسی قرن‌های هفتم، هشتم و نهم (سبک عراقی) درس هفتم: تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های دهم و یازدهم درس دهم: سبک‌شناسی قرن‌های دهم و یازدهم (سبک هندی) تمرین تستی</p>	<p>پایه ۱۱</p>
<p>۷۹ ۹۳ ۱۰۰ ۱۲۲ ۱۲۹ ۱۳۶</p>	<p>درس اول: تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری) درس چهارم: سبک‌شناسی قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری) درس هفتم: تاریخ ادبیات قرن چهاردهم (دوره معاصر و انقلاب اسلامی) درس دهم: سبک‌شناسی دوره معاصر و انقلاب اسلامی تمرین تستی آزمون‌های جامع</p>	<p>پایه ۱۲</p>

درس ۷

سبک و سبک‌شناسی (سبک‌شناسی)

مقدمه: تا به حال چیزی دربارهٔ سبک‌های ادبی یا هنری شنیده‌اید؟ شنیده‌اید که اثر هر نویسنده یا هنرمند امضای همان شخص است؟ تا حالا فیلم‌های کارگردان‌های مختلف را با هم مقایسه کرده‌اید؟ اصلاً از آن هم ساده‌تر؛ به شیوهٔ صحبت کردن دوستانتان دقت کرده‌اید؟ به واژه‌هایی که انتخاب می‌کنند، به لحن آن‌ها، به نوع جمله‌بندی‌شان، این کار شما هم یک جور سبک‌شناسی است اما خیلی دم‌دستی و ساده. در ادامه متوجه می‌شویم اصلاً جریان از چه قرار است.

مختصر

سبک ~~~~~ در اصطلاح ادبی شیوهٔ خاص یک اثر یا آثار ادبی
 سبک شعر ~~~~~ مجموعه ویژگی‌هایی که شاعر در نحوهٔ بیان اندیشه به کار می‌برد.
 سبک شغفی ~~~~~ شیوهٔ بیان هر نویسنده یا شاعر

از زبان شاعر

ارسطو: من، ارسطو، از فیلسوفان یونان باستان، شعر رو به این شکل طبقه‌بندی کرده‌م: براساس نام شاعر، زمان و دورهٔ اثر، موضوع و نوع، محیط جغرافیایی، مخاطب، هدف و در نهایت قلمروی دانشی.

بهار: محمدتقی بهار هستم، شاعر و نویسنده، روزنامه‌نگار و سیاستمدار معاصر شما. من ۶ سبک و دوره برای شعر فارسی در نظر گرفته‌م. ① خراسانی ② عراقی ③ هندی ④ بازگشت ⑤ مشروطه ⑥ معاصر

تفرج

از پشت تریبون دلم، عشق چنین گفت
 معیوب تو زبایست، قشنگ است، ملیح است
 اعضای وجودم همه فریاد کشیدند
 احسنت صحیح است، صحیح است، صحیح است
 بهار

مفید

مانند	براساس	دیدگاه
فردوسی، بیهقی، سعدی غزنوی، مشروطه حماسی، عرفانی، غنایی آذربایجانی، خراسانی عامیانه، عالمانه تعلیمی، فکاهی علمی، فلسفی	<ol style="list-style-type: none"> ۱ نام شاعر یا نویسنده ۲ زمان و دوره اثر ۳ موضوع و نوع ۴ محیط جغرافیایی ۵ مخاطب ۶ هدف ۷ قلمروی دانشی 	ارسطو

تفتیش

ارسطو شعر را در چند سطح طبقه‌بندی می‌کند؟

۷ (۱) ۵ (۲)

ارسطو به کدام یک از این دو، به‌عنوان یک دسته از طبقه‌بندی شعر معتقد است؟

مذهب (۱) مخاطب (۲)

مفید

دوره	سبک	دیدگاه
آغاز تا قرن ۶	۱ خراسانی یا ترکستانی	بهار (برای شعر فارسی بر مبنای حوزه جغرافیایی و تاریخی شعر)
قرن ۶ تا ۱۰	۲ عراقی	
قرن ۱۰ تا ۱۳	۳ هندی	
قرن ۱۳	۴ بازگشت	
	۵ مشروطه	
	۶ معاصر	

تفتیش

بهار سبک شعر را بر چه مبنایی طبقه‌بندی می‌کند؟

○ (۱) جغرافیایی و تاریخی ○ (۲) نوع و موضوع

دوره بازگشت مختص چه قرن یا قرن‌هایی است؟

○ (۱) ۱۰ - ۱۳ ○ (۲) ۱۳

تفرج

بیستون بر سر راه است مباد از شیرین خبری گفته و غمگین دل فرهاد کنید بهار

مفید

سال	دوره	دیدگاه
۴۵۰ - ۳۰۰ هـ. ق	① سامانی	بهار (برای نثر فارسی با توجه به دوره‌های تاریخی)
۵۵۰ - ۴۵۰ هـ. ق	② غزنوی و سلجوقی اول	
۶۱۶ - ۵۵۰ هـ. ق	③ سلجوقی دوم و خوارزمشاهی (نثر فنی)	
۱۲۰۰ - ۶۰۰ هـ. ق	④ سبک عراقی - نثر مصنوع	
۱۳۰۰ - ۱۲۰۰ هـ. ق	⑤ بازگشت ادبی	
اکنون - ۱۳۰۰ هـ. ق	⑥ ساده‌نویسی	

تفتیش

نثر مصنوع متعلق به چه دوره‌ای است؟

○ (۱) ۱۲ - ۱۳ ○ (۲) دوره سبک عراقی

سومین دوره در تقسیم‌بندی نثر بهار کدام است؟

○ (۱) سلجوقی اول ○ (۲) سلجوقی دوم

تاریخ برای ادبیات

اوج سبک خراسانی در دوره سامانی بود و به همین علت به آن سبک سامانی هم می‌گویند.

مختصر

- ✓ مکتب‌ها و سبک‌های ادبی معمول اوضاع سیاسی، فرهنگی و اجتماعی هستند.
- ✓ نخستین آثار نظم فارسی پس از اسلام ~~~~~ در سیستان و بعد در خراسان بزرگ
- ✓ سبک خراسانی به سه سبک فرعی تقسیم می‌شود:
- سامانی   ○ غزنوی   ○ سلجوقی
- ✓ سبک دوره سلجوقی، هم ویژگی‌های سبک خراسانی را دارد و هم ویژگی‌های سبک عراقی
- ✓ پس به آن سبک **بینابین** می‌گوییم.
- ✓ هر اثر شعری را در سه قلمروی **زبانی، ادبی و فکری** می‌توان بررسی کرد.
- ✓ **رودکی، فردوسی و ناصر خسرو** شاعران مهم این دوره هستند.

شهر فرنگ

خراسان بزرگ یعنی خراسان کنونی، افغانستان، تاجیکستان، ترکستان و ماوراءالنهر. همه این‌ها، زمانی، بخشی از کشور ما بوده‌اند. بعضی دوره‌ها ویژگی مشخصی ندارند، مقداری از ویژگی‌های سبک قبلی را برای خودشان نگه می‌دارند و یک مقدار هم از ویژگی‌های سبک بعدی در آن‌ها دیده می‌شود. به این سبک‌ها می‌گویند: **بینابین**.

تفتیش

✓ نخستین آثار نظم فارسی، پس از اسلام، ابتدا در کدام شهر به وجود آمدند؟

- (۱) خراسان بزرگ   ○ (۲) ماوراءالنهر

✓ به سبک کدام دوره بینابین می‌گویند؟

- (۱) غزنوی   ○ (۲) سلجوقی

مفید

ویژگی‌های سبک خراسانی از نظر زبانی، ادبی و فکری از این قرار است:

ویژگی	قلمرو
<p>۱) سادگی زبان ۲) کم‌بودن لغت‌های عربی و بیگانه (جز اصطلاحات دینی) ۳) تفاوت تلفظ برخی واژه‌ها با امروز (یک - یک) ۴) لغات کهنه و مهجور (گبر - جوشن) ۵) استفاده از دو نشانه برای یک متمم (زدش بر زمین بر به کردار شیر)</p>	زبانی
<p>۱) قالب عمده: قصیده مسمط، ترجیع‌بند و مثنوی هم شکل می‌گیرد. غزل هم در اواخر دوره رشد می‌کند. ۲) استفاده از آرایه‌های ادبی در حد اعتدال ۳) قافیه‌ها و ردیف‌ها ~~~~~ بسیار ساده ۴) تشبیهات ~~~~~ حسی</p>	ادبی
<p>۱) غلبه روح شادی و خوش‌باشی ۲) شعر واقع‌گرا و توصیفات طبیعی و عینی ۳) معشوق ~~~~~ زمینی ۴) غلبه روح حماسه ۵) اشعار پندآموز ساده ۶) مضمون ~~~~~ حماسه، مدح، اندرز ۷) فکر و کلام ~~~~~ ساده</p>	فکری

تفتیش

؟ قالب عمده در سبک خراسانی چیست؟

○ (۱) غزل   ○ (۲) قصیده

؟ مضمون اشعار این دوره چیست؟

○ (۱) حماسه   ○ (۲) عرفان

؟ معشوق شاعران، چگونه معشوقی است؟

○ (۱) آسمانی   ○ (۲) زمینی

شهر فرنگ

می‌دانید تشبیه را از جهت‌های مختلف دسته‌بندی می‌کنند؟ یکی از این تقسیم‌بندی‌ها، دسته‌بندی تشبیه به دو نوع **حسی** و **عقلی** است. تشبیه حسی تشبیهی است که طرفین تشبیه را بشود با یکی از حواس پنج‌گانه، حس کرد؛ مثل دریا، خورشید، زمین و ... و تشبیه عقلی تشبیهی است که با حواس ظاهری دریافت نشود؛ مثل عشق، خرد، جان و ...

نثر این دوره در دو شاخه بررسی می‌شود: ① سامانی ② غزنوی و سلجوقی

جوهرچین

تفرج

خدا را در فراخی خوان و در عیش و تن آسانی نه چون کارت به جان آید، خداز جان و دل خوانی سعدی

جوهرچین

۱. فرض کنید متنی را خوانده‌ایم و این ویژگی‌ها را برای آن برشمرده‌ایم:
- «۵ کنایه در این متن پیدا شد - واژه‌های غیرفارسی در این متن بسیار کم هستند - زبان این نثر ساده و جمله‌های آن کوتاه است». این ویژگی‌ها به ترتیب زیرمجموعه کدام یک از قلمروها است؟
- ۱ ادبی - زبانی - فکری
 ۲ فکری - زبانی - ادبی
 ۳ ادبی - زبانی - فکری
 ۴ فکری - زبانی - ادبی
۲. زبان پارسی در چه دوره‌ای و در کدام ناحیه رایج بود؟
- ۱ دوره ساسانی - شمال و شمال شرقی
 ۲ دوره اشکانی - شمال و شمال شرقی
 ۳ دوره ساسانی - شرق و شمال شرقی
 ۴ دوره اشکانی - شرق و شمال شرقی
۳. کدام گزینه درباره «یادگار زریران» صحیح نیست؟
- ۱ بازمانده اشعار تعلیمی و اخلاقی است. ۲ رنگ دینی دارد.
 ۳ اصل پارسی دارد. ۴ به خط میخی نوشته شده است.
۴. کدام گزینه درباره قرن چهارم و نیمه اول قرن پنجم صحیح نیست؟
- ۱ در پی ایجاد دولت سامانی و حکومت‌های کوچکی مانند آل بویه، زبان فارسی دری، زبان رسمی شد.
 ۲ مهم‌ترین دوره تمدن اسلامی ایران بود.
 ۳ امیران صاحب فضل و ادب، شاعران پارسی‌گوی را تشویق می‌کردند.
 ۴ دوره غلبه و رواج آداب و رسوم ملی بود.
۵. اصل این کتاب ابتدا به زبان عربی نوشته شده بود اما بعد جمعی از دانشمندان، آن را به فارسی برگردانده‌اند:
- ۱ شاهنامه ابومنصوری
 ۲ تفسیر طبری
 ۳ ترجمه تفسیر طبری
 ۴ تاریخ بلعمی

۶. مؤلف کتاب‌های «تاریخ الرسل و الملوک، ترجمه تفسیر طبری و شاهنامه ابومنصوری» به ترتیب چه کسانی هستند؟

۱ ابوعلی بلعمی - محمدبن جریر طبری - عده‌ای از دانشوران خراسان

۲ محمدبن جریر طبری - محمدبن جریر طبری - ابومنصور عبدالرزاق

۳ ابوعلی بلعمی - جمعی از دانشمندان - ابومنصور عبدالرزاق

۴ محمدبن جریر طبری - جمعی از دانشمندان - عده‌ای از دانشوران خراسان

۷. براساس تقسیم‌بندی ملک الشعراء بهار، سبک هندی، چه قرن یا قرون را دربرمی‌گیرد؟

۱ ۱۳ - ۱۰   ۲ قرن ۱۳   ۳ ۱۰ - ۶   ۴ ۱۳ - ۹

۸. کدام گزینه از ویژگی‌های شعر سبک خراسانی نیست؟

۱ سادگی زبان   ۲ فکر و کلام پیچیده و واقع‌گرا

۳ استفاده از دو نشانه برای یک متمم   ۴ قافیه و ردیف ساده

۹. کدام گزینه از عوامل پیشرفت زبان و ادبیات فارسی از قرن سوم تا نیمه قرن پنجم نیست؟

۱ درآمیختن زبان فارسی با لغات زبان عربی

۲ گرایش شاهان در جلب عالمان و ادیبان به دربار

۳ توسعه مدارس

۴ لشکرکشی‌ها و فتوحات غزنویان

۱۰. کدام گزینه از ویژگی‌های نثر فنی نیست؟

۱ استفاده از آرایه‌های ادبی فراوان   ۲ کاهش استفاده از اصطلاحات علمی

۳ استفاده از امثال و اشعار   ۴ استفاده از امثال عربی

۱ گزینه ۱

۲ گزینه ۴

۳ گزینه ۲

۴ گزینه ۳

۲ گزینه ۲

۳ گزینه ۱

۴ گزینه ۴

۵ گزینه ۲

۵ گزینه ۱۰

۶ گزینه ۱

ردیف	نویسنده / شاعر	آثار
۱	ابوالفضل بیهقی	تاریخ بیهقی
۲	ابوعلی بلعمی	تاریخ بلعمی
۳	احمد عربلو	قصه شیرین فرهاد
۴	احمد محمود	همسایه‌ها، مدار صفر درجه، زمین سوخته
۵	امیرعلیشیر نوایی	محاكمة اللغتين
۶	امین فقیری	دهکده پرملال
۷	آلفونس دوده	قصه‌های دوشنبه (به ترجمه عبدالحسین زرین کوب)
۸	آندره ژید	مائده‌های زمینی
۹	بازل مشهدی	حمله حیدری
۱۰	بدیع الزمان فروزانفر	زندگانی جلال‌الدین محمد، مشهور به مولوی
۱۱	بزرگ علوی	چشم‌هایش
۱۲	پابلو نرودا	هوا را از من بگیر، خنده‌ات را نه
۱۳	تولستوی	سه پرسش
۱۴	جامی	نفحات الانس، تحفة الاحرار، بهارستان
۱۵	جبران خلیل جبران	پیامبر و دیوانه
۱۶	جلال‌الدین محمد مولوی	غزلیات شمس، مثنوی معنوی، فیه مافیة
۱۷	جلال آل احمد	مدیر مدرسه، دید و بازدید، سه تار، زیارت، خسی در میقات، ارزیابی شتابزده
۱۸	جمال میرصادقی	داستان دیوار
۱۹	حسن بیگ روملو	احسن‌التواریخ
۲۰	حسن مقدم	جعفرخان از فرنگ برگشته